

Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΩΣ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ (Β' Μέρος) (του Γιάννη Ζήση)

✘ Αλλαγή στάσης ζωής: το αίτημα της κρίσης

Καθώς διαμορφώνεται η τριπλή παγκόσμια και персонаλιστική κρίση ως ψυχολογική, συστημική και περιβαλλοντική, το άμεσο ζήτημά μας είναι ότι είμαστε υποχρεωμένοι, με έναν καταλυτικά προοδευτικό πραγματισμό, να σταθούμε σ' ένα νέο σημείο μέσα μας, με μια νέα μέθοδο και στόχο, που θα μας επιτρέψουν να αντιμετωπίσουμε επαρκώς τις κρίσεις και τα προβλήματά μας. **Μορφολογικά, αυτό το εγχείρημα δεν πρέπει και δεν μπορεί να είναι ολοκληρωτικό, ένα επιθετικό αμυντικό σύνδρομο.** Καλούμαστε να χρησιμοποιήσουμε τεχνικές και ικανότητες συναισθηματικής νοημοσύνης και να λειτουργήσουμε με ειλικρινή και συντροφική συμφιλίωση με καταστάσεις και οντότητες, εσωτερικές και εξωτερικές. Σε κάθε περίπτωση, η ζωή μας πρέπει να αλλάξει και να σχεδιάσουμε αποτελεσματικά και απελευθερωτικά αυτή την αλλαγή, με την προϋπόθεση, βεβαίως, ότι το ένστικτο αυτοσυντήρησης είναι επαρκές καθοδηγητικά και πολυεπίπεδο.

Ακολουθώντας αυτόν τον δρόμο, πρέπει να διανύσουμε τα εμπόδια επικοινωνίας και συνεργασίας, να βρούμε από κοινού λύσεις, να ξεπεράσουμε το φράγμα της γλωσσικής, βιωματικής και συνεργατικής προσέγγισης.

Η κρίση –όπως προέρχεται τόσο από την οικουμενική κλίμακα, όσο και από την ανάγκη ανασυγκρότησης της συνειδητότητάς μας και τον επαναπροσδιορισμό του εαυτού και των σχέσεων μας– δεν μας αφήνει άλλη επιλογή.

Το νέο σημείο αναφοράς προϋποθέτει την ανάγκη για επανεστίαση

της συνείδησης με τρόπο ώστε αυτή να μην υπαγορεύει την ανάγκη της αναγκαίας συστημικής και ποσοτικής μεγέθυνσης και περιπλοκής. Η κρίση αναδεικνύει ως κύρια πηγή παραγωγής προβλήματος την ενισχυτική συνέργεια μεταξύ της αυτοματοποιημένης ψυχολογικής μας φύσης και του συλλογικοποιημένου αυτονομημένου συστήματος των αυτονομημένων υποσυστημάτων που αυτό περιέχει.

Πρέπει, από μη μία, να βρούμε την εστία παραγωγής αυτής της συνέργειας του ψυχολογικού, του θεσμικού και πολιτισμικού μας συστήματος που ηγεμονεύεται από το οικονομικό πεδίο και τις ψυχολογικές μας ρουτίνες και, από την άλλη, να σπάσουμε την αναπαραγωγική τους αμοιβαιότητα.

Προφανώς, το κίνητρό μας θα είναι ζωτικό μόνο στον βαθμό που θα μας επιτρέψει να βιώσουμε περισσότερη ικανοποίηση και ευτυχία, έστω και αν πρέπει να μαθητεύσουμε πληρώνοντας δημιουργικά, με όποιες δυσκολίες, το τίμημα της αλλαγής και της αντιστάθμισης του αιτιατού και της αδράνειας της ψυχολογικής και της συστημικής μας οικονομίας.

Το πρώτο βήμα είναι να σταθούμε στα πρώτα εμφανή σήματα της ανάγκης μας, που δεν είναι άλλα από τα σημεία ενόχλησής μας, αλλά και οι οδυνηρές «διαισθήσεις» για την εξέλιξη των πραγμάτων με βάση τις υφιστάμενες συνθήκες. Όμως, το ζήτημά μας είναι να μην σταθούμε επιφανειακά –όπως συνηθίζουμε– αλλά με σωστό τρόπο, ώστε να μην ανακυκλώσουμε την κατάσταση αντιμετωπίζοντάς την ως διασκεδαστική ή ως καταθλιπτική αστόχαστη ρουτίνα ή φυγή. Αυτό δεν σημαίνει να δεσμεύσουμε την συνείδησή μας σε μια υπερβολή σοβαρότητας και σε ένα ύφος δύσθυμης, στείρας σκέψης.

Η συμφιλίωση της ευθυμίας και του βαθύτερου δημιουργικού στοχασμού, παρά τις όποιες προβοκάτσιες ενός ψυχισμού δραματοποίησης ή διασκεδαστικής λήθης, είναι το απαιτούμενο αφετηριακό εγχείρημα που ανταποκρίνεται τόσο στην ανάγκη της επάρκειας της «Μέσης Οδού», όσο και της τοποθέτησής μας σε σωστό σημείο και κατεύθυνση, με σωστή μέθοδο. Στο υπόλοιπο

κείμενό μας, θα επιδιώξουμε να προσδιορίσουμε, αφενός, την κοινή βάση του ψυχολογικού πεδίου και προβλήματος και, αφετέρου, το εύλογο σημείο εξόδου από το πεδίο αυτό, τόσο μέσα μας όσο και έξω από εμάς.

Ο καθαρισμός των Στάβλων του Αυγεία. Ένα ψυχολογικό υπόδειγμα

Το κύριο εγχείρημά μας είναι η αναζήτηση του μίτου που οδηγεί στην έξοδο από τον λαβύρινθο της Βαβέλ, μιας Βαβέλ που μας καθιστά αναποτελεσματικούς και ανικανοποίητους στον εαυτό μας και στο συστημικό πεδίο των σχέσεων με τους άλλους και τον κόσμο.

Η πρώτη μας σκέψη οφείλει να σταθεί σε οτιδήποτε μας υποδούλωσε άμεσα στα Σισύφεια μαρτύρια και στους αντικατοπτρισμούς της ζωής μας στη Βαβέλ. Το μέγεθος και η πολιεπίπεδη φύση της κρίσης αποτελούν μια ευκαιρία και και υπογραμμίζουν την αναγκαιότητα να ξανασκεφτούμε τα αρχικά –ή θεμελιακά– μας λάθη. Ήταν λάθη που γεννήθηκαν μέσα από τις ατομικές και συλλογικοποιημένες ατέλειες της ζωικότητας και της φαντασιακής μας ικανότητας. Ήταν διακινδυνεύσεις που οδήγησαν σε εξέλιξη και, παράλληλα, αύξησαν την γοητεία των ίδιων των αντικατοπτρισμών.

Η φαντασμαγορία των αντικατοπτρισμών δεν αντισταθμίστηκε στα θεμέλιά της και τις γενεσιουργές πηγές της και δημιούργησε τους ασφυκτικά υπολειμματικά κορεσμένους με φαντάσματα Στάβλους του Αυγεία. Η προσωπικότητά μας, η συλλογική μας οργάνωση και το περιβάλλον, όλο και πιο πολύ, δεν μπορούν να μεταβολίσουν αυτό το υπολειμματικό φορτίο και το αιτιατό της ζωικότητας, της οικονομίας του φαντασιακού και του οικονομικού μας κύκλου.

Η ατμόσφαιρα γίνεται κορεσμένη, ασφυκτική και καταστροφική. Η υπολειμματική υπερθέρμανση γίνεται όλο και πιο πολλαπλασιαστική, απαξιώνοντας τις υφιστάμενες ρυθμιστικές δικιές μας ικανότητες, όπως και τις ικανότητες της φύσης.

Είναι ανάγκη να βρούμε νέες ρυθμιστικές ικανότητες. Μπορεί

αυτός να είναι συμβολικά ο Ηράκλειος Άθλος μας στον οποίο καλούμαστε αυτήν την εποχή. Εμείς, ο καθένας μόνος του και όλοι μαζί, πρέπει να σταθούμε μπροστά στην αναγκαία αλλαγή, (ανάλογα με τον Ηρακλή) χωρίς την πλάνη του ακατόρθωτου, επειδή το εγχείρημα είναι τόσο μεγάλο ώστε να γίνεται αντιληπτό μόνο με τις διαστάσεις του μυθικού συμβολισμού. Χρειαζόμαστε μια βαθιά «πεποίθηση αμεσότητας» στην δύναμη της συνειδητότητάς μας και του αναζητητικού ή επικλητικού στοχασμού. Η δύναμη της εξελικτικής επάρκειας είναι εκεί. Στέκει μέσα μας και στο ελάχιστο μέρος του Εαυτού μας, επειδή εκεί είναι η γενεσιουργός βάση των προβλημάτων, των κρίσεων της χρησιμότητας ή του νοήματός τους.

Η δύναμη της αλλαγής είναι μέσα μας, είτε στον ελάχιστο εαυτό –αν τον δούμε όπως ο Μάϊστερ Έκχαρτ στη σχέση και τη σημασία της ψυχής ως προς το σύμπαν. Το ίδιο ισχύει, αν το δούμε ως προς το σώμα, αυτή τη θαυμαστή και εξελικτικά ευρηματική αυθυπαρξία, όπως αποδίδεται στον Σιντάρτα ή Γκοτάμα:

«Σας το λέγω, στο ζωντανό τούτο κορμί, που δεν είναι μεγαλύτερο από μια οργιά, κατοικεί ο κόσμος και η καταγωγή του κόσμου κι η εξουσία του κόσμου και ο δρόμος για την εξουσία του κόσμου».

Προφανώς, την έννοια της εξουσίας οφείλει κανείς να μην την εκλάβει ως σημαία της Βαβέλ ή ως φάντασμα του εαυτού.

Η ρηματική ομορφιά των στοχασμών αυτών απελευθερώνει μια νέα οπτική. Είναι ένα κάλεσμα για να βρούμε την ισορροπία ξανά μέσα μας και έξω μας, να βρούμε ρυθμό, αρμονία, οικονομία και ζωτικότητα υπερβατικά, έξω από την ανακυκλωτική μας ρουτίνα.

Είναι ένα κάλεσμα να αποσπασθούμε, κατ'αρχάς οραματικά, μέσα στην εσωτερική μας ψυχική και ζωτική ευρύτητα και να την χρησιμοποιήσουμε δημιουργικά για να περάσουμε πέρα από τα όρια της ευρύχωρης φυλακής της συνείδησής μας, στον δρόμο της αυτογνωσιακής και συνεργατικής απελευθέρωσης.

Ωστόσο, η ενορατική βίωση δεν πραγματώνεται καθόλου εύκολα και ούτε επαρκεί να ανατροφοδοτήσει για μια μακρά εξέλιξη που

πρέπει να παγιωθεί μαζικά. Οι ρηματικές κατασταλάξεις βιωμάτων απαιτούν βαθιά ψυχολογική αντίληψη για να μην καταλήξουν ένας στείρος γλωσσικός ή ρητορικός κοινός τόπος. Προτού, λοιπόν, προχωρήσουμε στο εισαγωγικό εγχείρημά μας, ας δούμε το ομαδικό ιστορικό του πλαίσιο.

Ψυχολογία και κοινωνιολογικές – οικονομικές θεωρίες

Προτού ο Άνταμ Σμιθ –ο βασικός, αφετηριακός, θεμελιωτής της οικονομικής θεωρίας και ιδεολογίας– ασχοληθεί μ' αυτό το θέμα, για το οποίο είναι γνωστός και απολαμβάνει μιας ύποπτης αναγνώρισης αυθεντίας, ασχολήθηκε με ένα κεντρικό ψυχολογικό πεδίο, τα «*ηθικά συναισθήματα*». Δηλαδή, μέσα στον Άνταμ Σμιθ προηγήθηκε της οικονομολογικής σκέψης ο ψυχολογικός στοχασμός και η ψυχολογική έρευνα και θεωρία.

Άλλοι δύο από τους μεγαλύτερους και πιο ανατρεπτικούς στοχαστές του 19^{ου} αιώνα λέγεται και φαίνεται, λιγότερο ή περισσότερο, ότι στόχευαν να επεκτείνουν το πεδίο της αναζήτησής τους στο ψυχολογικό πεδίο. Αναφερόμαστε στους Καρλ Μαρξ και Κάρολο Δαρβίνο. Ο ένας θεμελίωσε μια θεωρία για την οικονομικο-πολιτική εξέλιξη και ο άλλος ανέπτυξε τη θεμελιώδη θεωρία για την βιολογική εξέλιξη. Μέσα από την διανοητική και ψυχολογική εξέλιξη αυτών των δημιουργικών διανοητών, προκύπτει σαφώς η συνάφεια του οικονομικού και του πολιτικού παράγοντα με τον ψυχολογικό. Αυτό αναδεικνύεται, τουλάχιστον εισαγωγικά, από τον Μαρξ μέσα από την «*θεωρία της αλλοτρίωσης*» και από τον Δαρβίνο μέσα από την αναγνώριση της συνάφειας του βιολογικού και φυσικού παράγοντα με τον ψυχολογικό ως το πεδίο της εξελικτικής ανθρωπογένεσης και ενστικτώδους ζωϊκής συνοχής. Συνεπώς, υπάρχει μια ιστορικά κρίσιμη υπόδειξη συνάφειας και κεντρικής σημασίας του ψυχολογικού πεδίου.

Είναι σαφές ένα ερώτημα: γιατί, ενώ χρησιμοποιούμε προσωπικά ψυχολογικούς μηχανισμούς και στρατηγικές –σε ατομικό και συλλογικό χώρο– με ενστικτώδη αναγνώριση της σημασίας και της καθοριστικής τους δύναμης, αποφεύγουμε να φέρουμε στο έλλογο φως και την οντολογική αμεσότητα, αυτούς τους μηχανισμούς και

τις δυνάμεις πέρα από την αυτονόητη ιδιοτέλεια και τη μυστηριώδη χωριστικότητα ή τον ατομισμό του «εγώ», αλλά και τη ζωτικότητα της καταγωγής τους.

Η πολλαπλότητα, όμως, των δραστικών παραγόντων, αυτών των ατομισμών, τα τοπικά και παγκόσμια δημογραφικά τους μεγέθη και οι αριθμοί των ένσαρκων «εγώ» δημιουργούν κρίση στην θεατρική σκηνή της Βαβυλωνίας. Η ένταση και η νέα ποιότητα των σχέσεων ανάμεσα σ' αυτά τα «εγώ» θέτει κι άλλα ζητήματα.

Τα ποσοτικά και τα ποιοτικά ζητήματα της ζωικής και θεατρικής παρουσίας μας συμπληρώνονται και αποκτούν νέες διαστάσεις, ποιότητες και δυναμικές από την τεχνολογική, την οικονομική, την θεσμική, την πολιτισμική και την επικοινωνιακή μεγέθυνση του εγώ. Η τεχνολογική και η συστημική διεύρυνση της προσωπικότητας και των σχέσεών της θέτει σε νέα βάση την ψυχολογική και την περιβαλλοντική της δυναμική.

Προς τον ψυχισμό της απελευθέρωσης από την επιθυμία

Η ψυχοσύνθεσή μας αναδεικνύεται πλέον ως υποστασιακή και ολοκληρώνεται κεφαλαιοποιητικά. Πάντα υπήρχαν λόγοι να αλλάξουμε την ψυχοσύνθεσή μας βιώνοντας την ταυτότητα στην διάσταση της ελευθερίας, πέρα από τους περιορισμούς της επιθυμία και τις εξαρτήσεις της. Τώρα, όμως, αυτή η εκδοχή αναγνωρίζεται, όλο και πιο πολύ, ως η βασική λύση των προβλημάτων. Αυτό συμβαίνει καθώς, αφενός μεν, ο κόσμος είναι πια πολύ μεγάλος και ανεξέλεγκτος και, αφετέρου, οι σχέσεις μας με το περιβάλλον έχουν γίνει τόσο έντονες και καθοριστικές που δεν αφήνουν περιθώρια για την συνέχιση της ανενόχλητης ικανοποίησης των επιθυμιών, όση θεσμική ή άλλη δύναμη κι αν έχουμε συγκεντρώσει. Η ίδια η ψυχοσύνθεσή μας έχει διεγερθεί σε τέτοιες ενεργειακές στάθμες που αδυνατεί να βρει εσωτερική ικανοποίηση μ' όλη την κοινωνία του θεάματος και της διασκέδασης που λειτουργεί ως εξαρτησιογόνο πεδίο φυγής. Όμως έτσι δεν μπορούμε να αλλάξουμε τον κόσμο εμείς. Ομοίως, δεν μπορούν να αλλάξουν άλλοι τον κόσμο για μας, καθώς δεν είναι αντιπρόσωποι των επιθυμιών μας.

Ο κόσμος μέχρι τώρα αποτελούσε μόνο τον ευκαιριακό σύμμαχο των επιθυμιών μας και αρκετά συχνά ή στο τέλος πάντα τον τραγικό δῆμιο τους. Μήπως ήρθε η ώρα να βρούμε μια άλλη φύση μέσα μας και να αλλάξουμε τη στάση στις σχέσεις μας; Ακόμη και οι ιδεολογικοί αγώνες και οι «θρησκευόμενες» κοινωνίες προϋποθέτουν στον αγώνα τους ότι μπορούν να αλλάξουν τον κόσμο και, άρα, πρέπει να μειώσουν ή να εξαφανίσουν αυτό που οι ίδιες προσδιορίζουν ως αλλοτρίωση.

Για την κυρίαρχη ρουτίνα «ομαλότητας»

Τέλος, δεν παραβλέπουμε, ασφαλώς, την κυρίαρχη ρουτίνα «ομαλότητας» που είναι αγοραία διαχειριστική, με ελαχιστοποιημένες τις ανάγκες αλλαγών. Αυτή όμως η ρουτίνα είναι που μπαίνει σε βαθιά κρίση και αποτελεί τον πρωτεργάτη της κρίσης. Μέσα σ' αυτή την ρουτίνα συμπεριλαμβάνεται ως αυταξία η ίδια η ρουτίνα. Η ρουτίνα «δικαιώνει» πολιτισμικά, συστημικά και ψυχολογικά τον εαυτό της. Αποτελεί την πιο μακρόχρονα υιοθετημένη στάση ζωής. Είναι μια επαναλαμβανόμενη απόπειρα να φαντασιωθούμε και να ζήσουμε μια διαρκή αργία όπου η ίδια μας η εργασία –ως αλλοτρίωση περισσότερο παρά ως αυτοπραγμάτωση– θα αποτελεί έναν εφησυχασμό τόσο υπαρκτικό όσο και συστημικό. Η αργία της συνειδητότητάς μας θα καθιστά την εργασία ένα πεδίο ναρκισσισμού και εκπλήρωσης της ιδιοτέλειας που, εν τέλει, εμπορευματοποιεί κοινωνικά το «εγώ» μας και κρύβει τον «μηδενισμό» και τον αρχέγονο φόβο που το διακατέχει. Αλλά φαίνεται πως η κυρίαρχη ρουτίνα «ομαλότητας» εμφανίζει ρωγμές, καθώς βιώνουμε ήδη έναν ώριμο εξελικτικά χρόνο, που τίθεται επιτακτικά και μέσα από ένα νέο πλαίσιο το ανθρωπολογικό ζήτημα της ψυχοσύνθεσης και του συστήματος ή του ανθρώπινου πολιτισμού.

Γιάννης Ζήσης, συγγραφέας

Ανάρτηση κειμένου: 28/01/2010

(solon.org.gr)

Διαβάστε επίσης:

- Η Σύνθεση ως Απάντηση στην Κρίση Ταυτότητας και Συστήματος
Α' Μέρος
- Η Σύνθεση ως Απάντηση στην Κρίση Ταυτότητας και Συστήματος
Γ' Μέρος